

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
КОЛЕДЖ
ЛОЗІВСЬКА ФІЛІЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заст. завідувача ЛФ ХДАДК з НВР
Н.І. Жук

“ ___ ” _____ 2 р.

ПРАКТИКУМ

З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ ТА КРЕДИТ»

РОЗГЛЯНУТО ТА УЗГОДЖЕНО
на засіданні циклової комісії
«Бухгалтерський облік»
Протокол № _____
від « ___ » _____ 20__ р.
Голова ЦК _____

Розробив викладач
Богач О. В.

ПЕРЕДМОВА

Обіг грошових коштів та процес кредитування відіграють важливу роль в економіці країни, особливо в період розвитку ринкової економіки, здійснення структурної перебудови народного господарства. Вони прискорюють процеси роздержавлення власності, допомагають швидкому перерозподілу грошових коштів, створюють умови для перебудови виробництва й оздоровлення економіки.

З розвитком форм грошей змінювався механізм визначення носіїв грошових функцій та роль держави в цьому механізмі. На перших етапах сам ринок виявляв потребу в грошах, ставив певні вимоги до грошового товару і сам стихійно висував на цю роль один з найбільш ходових і здатних до її виконання товарів. Втручання з боку держави було мінімальним.

Лише із закріпленням ролі грошей за золотом втручання держави помітно посилилось. Вона взяла на себе зобов'язання надавати грошам точно визначеної форми (монета), встановила контроль за їх створенням (карбування, фіксація проби металу, вмісту металу в грошовій одиниці, боротьба з підробкою монет).

Вивчення дисципліни «Гроші та кредит» дає можливість сформувати знання з базових категорій теорії грошей і кредиту, які необхідні для переходу до конкретних проблем розвитку грошово-кредитної системи в сучасних умовах

Мета розробки – удосконалити у студентів теоретичні та практичні навички, необхідні майбутнім фахівцям з бухгалтерського обліку і оподаткування щодо сутності та функцій таких категорій, як "гроші", "кредит", змісту основних теорій грошей, поняття грошового обігу, грошових потоків, грошового ринку та грошових систем, основ кредитних, розрахункових і валютних відносин, тобто сформувати у студентів теоретичну

базу для наступного оволодіння практикою використання грошово-кредитних інструментів у системі регулювання економіки України

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 1

РОЗРАХУНОК ГРОШОВОЇ МАСИ

Мета заняття:

навчальна: закріплення теоретичних знань матеріалу щодо грошового обігу та грошової маси, придбання практичних навичок рішення задач за темою.

розвиваюча: сприяти розвитку вміння правильно узагальнювати дані і робити висновки,

виховна: виховувати професійні риси, почуття відповідальності, працелюбність, дисциплінованість, та старанність

методична – створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів з використанням інтерактивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А. С. Теорія грошей. — К.: Основи, 2001.
2. Гроші та кредит: Підручник / Щетинін А. І. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 432 с.
3. Гроші та кредит: Підручник / Демківський А. В. — К.: ДАКОР. — 2007. — 528 с.
4. Гроші та кредит: Підручник / Відп. ред. А. В. Демківський — Віра-Р, 2006. — 528 с.
5. Гроші та кредит: Підручник / Івасів Б. С. — Тернопіль, К.: КонДор, 2008. — 528 с.
6. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Івасіва Б. С. — К.: КНЕУ, 2007. — 528 с.
7. Гроші та кредит: Підручник / За ред. М. І. Савлука. — К., 2006. — 748 с.
8. Корнєєв В. Еволюція і перспективи фінансового ринку в Україні // Економіка України. — 2007. — № 9. — С. 21–29.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

- ✓ Грошовий обіг - частина грошового обороту, яка обслуговує сферу обміну, забезпечуючи реалізацію реальних благ.
- ✓ Грошовий оборот - процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин.
- ✓ Грошові агрегати - показники обсягу та структури грошової маси. В основу агрегатного методу класифікації грошової маси покладено критерій ліквідності, тобто здатності окремих елементів грошової маси виконувати насамперед функції засобу обігу та засобу платежу. У статистичній практиці України використовуються чотири грошові агрегати (M0, M1, M2, M3) для цілей аналізу та регулювання грошового обороту:
 - M0 включає готівку поза банками,
 - M1 включає M0 + депозити до запитання,
 - M2 включає M1 + строкові депозити,
 - M3 включає M2 + кошти клієнтів за трастовими операціями.
- ✓ Грошова база (базові гроші, гроші підвищеної ефективності, монетарна база) - гроші, випущені в обіг центральним банком у національній валюті. Включає сукупність готівки в обігу та в касах комерційних банків, обов'язкові резерви і кошти на кореспондентських рахунках банків. Існує прямий зв'язок між грошовою базою і пропозицією грошей (грошовою масою), тому показник обсягу грошової бази використовується як один із орієнтирів грошово-кредитної політики.
- ✓ Грошово-кредитний мультиплікатор - процес створення безготівкових грошей при кредитуванні банками клієнтів на основі вільних резервів, що надійшли в банк ззовні.
- ✓ Грошові потоки - складові грошового обороту, що відображають сукупність певних платежів залежно від їх місця у відтворювальному процесі. Закон грошового обігу - економічний закон, що регулює масу грошей в обігу. Полягає в тому, що в кожний даний момент в обігу має перебувати лише певна, об'єктивно зумовлена кількість грошей. Іншими

словами, фактична кількість грошей (Мф) в обігу має дорівнювати їх необхідній кількості. Модель сукупного грошового обороту - умовна модель грошового обороту, яка допомагає з'ясувати закономірності та особливості руху грошей у процесі суспільного відтворення. Поєднує грошові потоки між окремими ринками та групами суб'єктів

- ✓ Маса грошей - номінальний вираз усієї сукупності загально визнаних платіжних засобів (грошей), які є в розпорядженні економічних суб'єктів. Кількісно характеризує наявну в обігу сукупність грошей на певний момент. становлять усі види і форми грошей: готівкові (банкноти і розмінні монети) і безготівкові (всі види банківських рахунків).
- ✓ Обов'язковий резерв - кошти комерційного банку, які він зобов'язаний зберігати на своєму кореспондентському рахунку у центральному банку відповідно до встановлених законодавством нормативів. Потоки втрат та ін'єкцій - два види грошових потоків, які отримали свою назву залежно від напрямку їх впливу на національний дохід. Потоки втрат зменшують потік національного доходу у зв'язку зі сплатою податків, здійсненням заощаджень та оплатою імпорту, що звужує можливості для реалізації виробленого національного продукту. Потоки ін'єкцій збільшують надходження грошей на внутрішній ринок у зв'язку з інвестиційними витратами фірм, державними закупівлями, сплатою експорту, що розширює можливості реалізації національного продукту.

НЕОБХІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Грошовий оборот — це процес безперервного руху грошей в усіх їх формах між суб'єктами економічних відносин. Він обслуговує потоки продуктів та доходів у суспільному відтворенні.

Під грошовою масою слід розуміти всю сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент. Такими суб'єктами є приватні особи, підприємства, громадські організації, господарські об'єднання, державні установи тощо, які

мають у своєму розпорядженні готівкові гроші чи вклади на різних рахунках у комерційних банках.

У структурному відношенні грошову масу можна розділити за кількома критеріями:

- за ступенем «готовності» окремих елементів до оборотності, тобто за ступенем їх ліквідності;
- за формою грошових засобів (готівкові, депозитні);
- за розміщенням у суб'єктів грошового обороту;
- за територіальним розміщенням та ін.

Грошовий агрегат — це специфічний показник грошової маси, що характеризує певний набір її елементів залежно від їх ліквідності. Кількість агрегатів, які використовуються в статистичній практиці окремих країн, не однакова, що пояснюється істотними відмінностями в елементному складі грошової маси, у спектрах активів, які розглядаються в національній практиці як гроші, у Задачах використання грошової маси в регулятивних цілях.

Готівка поза банками	=	M0		
M0 +		Кошти на поточних рахунках(до запитання)	=	M1
M1 +		Кошти на всіх видах строкових рахунків спеціальні рахунки)	=	M2
M2 +		Цінні папери, крім акцій (трастові операції)	=	M3

Грошова база включає: запаси всієї готівки поза банківською системою та в касах банків (готівка випущена НБУ і не повернута в його фонди) ($M0 + M_{кб}$) та суму резервів Комерційних банків (КБ) на їх кореспондентських рахунках у ЦБ ($M_{рез}$): $Gб = M0 + M_{кб} + M_{рез}$.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Задача №1

Розрахуйте величину агрегатів грошової маси України в 2008 р., якщо:

- готівка поза банками – 125 млрд грн.;
- готівка в касах юридичних осіб – 30 млрд грн.;
- депозити до запитання – 71 млрд грн.;
- строкові вклади – 167 млрд грн.;
- валютні заощадження – 120 млрд грн.;
- кошти за трастовими операціями – 1 млрд грн.;
- вартість облігацій державного займу – 1,7 млрд грн.

Розв'язок

Розрахуємо величину агрегатів грошової маси:

1 $M_0 =$ готівка поза банками + готівка в касах юридичних осіб

- $125 + 30 = 155$ (млрд грн.);

2 $M_1 = M_0 +$ депозити до запитання + кошти на спеціальних карткових рахунках

- $155 + 71 = 226$ (млрд грн.);

3 $M_2 = M_1 +$ строкові вклади + валютні заощадження

- $226 + 167 + 120 = 513$ (млрд. грн.);

4 $M_3 = M_2 +$ кошти за трастовими операціями + вартість облігацій державного займу

- $513 + 1 + 1,7 = 515,7$ (млрд. грн.).

Агрегат M_3 охоплює всі форми грошей і являє собою грошову масу.

Відповідь: $M_0 = 155$ млрд. грн.; $M_1 = 226$ млрд. грн.; $M_2 = 513$ млрд. грн.; $M_3 = 515,7$ млрд. грн.

Задача №2

Розрахуйте величину грошового агрегату M_2 :

- - готівка на рахунках у населення – 91,1 млрд грн.;
- - готівка в касах юридичних осіб – 20 млрд грн.;
- - строкові депозити – 209,5 млрд грн.;
- - кошти на спеціальних карткових рахунках – 3 млрд грн.;
- - готівка в оборотних касах банків – 31 млрд грн.;
- - депозити до запитання – 36,6 млрд грн.

Розв'язок

Для розрахунку грошового агрегату M2 необхідно розрахувати величини грошових агрегатів M₀ та M₁:

- 1 M₀ = готівка на рахунках у населення + готівка в касах юридичних осіб
 - 91,1 + 20 = 111,1 (млрд. грн.).
- 2 M₁ = M₀ + готівка в касах банків + депозити до запитання + кошти на спеціальних карткових рахунках
 - 111,1 + 31 + 36,6 + 3 = 181,7 (млрд. грн.)
- 3 M₂ = M₁ + строкові вклади
 - 181,7 + 209,5 = 391,2 (млрд. грн.).

Відповідь: M₂ = 391,2 млрд. грн.

ЗАДАЧА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Задача 1

Розрахуйте показники “грошова база” та “агрегат M₂” за такими даними :

- готівка поза банками
- готівка в касах банків
- банківські вклади «до запитання»
- строкові вклади
- сума грошових коштів (резервів), які перебувають на кореспондентських рахунках комерційних банків (КБ) в центральному банку (ЦБ).

Таблиця 1. Вихідні дані для розрахунку грошової бази та агрегату М2.
(млрд. грн.,)

Варіант	Готівка поза банками	Готівка в касах банку	банківські вклади «до запитання»	строкові вклади	сума грошових коштів які перебувають на кореспондентських рахунках КБ в ЦБ
1	14	3	13	15	26
2	12	3	21	12	30
3	13	3	24	17	35
4	21	4	21	21	31
5	22	3	14	15	34
6	17	3	16	16	32
7	18	4	17	12	34
8	11	4	13	11	23
9	19	3	13	14	30
10	21	3	12	17	32

Задача 2.

Розрахуйте показники а) агрегат М0; б) агрегат М1; в) агрегат М2. г) агрегат М3 за такими даними :

- Маса готівки поза банками
- Маса готівки в касах банків
- Поточні вклади
- Строкові вклади
- Вкладів в сертифікати НБУ

Таблиця 2. Вихідні дані для розрахунку грошових агрегатів М0, М1, М2, М3.
млрд. грн.,

Варіант	Маса готівки поза банками	Маса готівки в касах банків	Поточні вклади	Строкові вклади	Вклади в сертифікати НБУ
1	13	7	22	25	13

2	15	5	23	26	15
3	12	6	21	27	11
4	16	4	22	24	12
5	17	8	24	28	16
6	12	4	24	24	11
7	15	8	23	26	16
8	19	9	25	28	11
9	21	7	21	27	12
10	13	8	22	24	13

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Визначте сутність та основні риси грошового обороту.
2. Чому існують два підходи до виміру маси грошей — через грошову базу і через грошові агрегати?
3. Чи можна вважати нормальними співвідношення грошових агрегатів M0 і M3 в Україні? Якщо ні, то чому і чим таке співвідношення спричинене?
4. Чи входить до агрегату M0 запас готівки в касах комерційних банків? Обґрунтуйте свою відповідь.
5. Чи входить до агрегату M3 запас грошей, який зберігають комерційні банки на своїх коррахунках у центральному банку?
6. Чи є зміна швидкості обігу грошей самостійним фактором впливу на ринкову кон'юнктуру чи це лише механічний наслідок зміни маси грошей, коли при збільшенні маси швидкість зменшується, а при зменшенні — збільшується?
7. Поясніть, чому при наданні банками позичок виникає грошово-кредитна мультиплікація?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ

- Як називається процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин?*
 - інфляція;
 - девальвація;
 - грошовий оборот;
 - грошовий обіг.
- Як називається специфічний показник грошової маси, що характеризує певний набір її елементів залежно від їх ліквідності?*
 - грошовий показник;
 - агрегат;
 - грошовий агрегат;
 - ліквідний агрегат.
- Яка кількість грошових агрегатів використовується для цілей аналізу в статистичній практиці України?*
 - дев'ять;
 - три;
 - чотири;
 - вісім.
- Складова грошової маси Мо України включає?*
 - гроші поза банками;
 - гроші поза банками і на рахунках до запитання;
 - тільки гроші на рахунках до запитання;
 - готівкові гроші в касах банків.
- Складова грошової маси — грошова база — в Україні включає:*
 - гроші поза банками;
 - гроші поза банками і на рахунках до запитання;
 - тільки гроші на рахунках до запитання;
 - готівкові гроші в касах банків та поза банками.
- Який показник грошової маси враховує суми резервів комерційних банків на їхніх кореспондентських рахунках у центральному банку?*
 - грошова база;
 - M3;
 - M2;
 - M0.
- Готівкові гроші це:*
 - гроші, які не мають речового виразу та існують у вигляді сум на рахунках. у банку;

- б) гроші, які рухаються за комп'ютерними мережами;
 - в) гроші, виготовлені з будь-якого малоцінного матеріалу у вигляді купюрі монет.
8. *Сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент, — це:*
- а) грошова маса;
 - б) грошова база;
 - в) грошовий агрегат;
 - г) грошовий мультиплікатор.
9. *Якщо фактична маса грошей в обороті (Мф) перевищує необхідну для обороту (Мн). то які явища матимуть місце?*
- а) нестача купівельної спроможності;
 - б) грошовий попит відповідає товарній пропозиції;
 - в) надлишок купівельної спроможності.
10. *Купівельна спроможність грошей:*
- а) зростає зі зростанням цін;
 - б) може зростати і спадати;
 - в) зростає з часом;

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 2

РОЗРАХУНОК КІЛЬКОСТІ ГРОШЕЙ ТА ШВИДКОСТІ ЇХ ОБІГУ

Мета заняття:

навчальна: одержати практичні навички по визначенню кількості грошей, необхідних в обігу.

розвиваюча: сприяти розвитку, вміння правильно узагальнювати дані і робити висновки.

виховна: умотивувати необхідність знань з теорії грошей та кредиту.

методична – створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів з використанням інтерактивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банки и банковские операции: Учебник для ВУЗов / Под ред. Е. Ф. Жукова. — М.: Банки й биржи, ЮНИТИ. — 2005.
2. Гроші та кредит: Підручник / Щетинін А. І. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 432 с.
3. Гроші та кредит: Підручник / Демківський А. В. — Київ, К.: ДАКОР. — 2007. — 528 с.
4. Гроші та кредит: Підручник / Відп. ред. Демківського А. В. — Віра-Р. — 2006. — 528 с.
5. Гроші та кредит: Навчальний посібник з курсу «Гроші та кредит» для студентів економічних спец. / Автори: В. М. Семененко, О. В. Семененко / КНУТД, 2006. — 146 с.
6. Леоненко П. М., Юхименко П. І., Ільєнко А. А. та ін. Теорія фінансів: Навч. посібник / За заг. ред. О. Д. Василика. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 480 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

- ✓ Грошова маса – сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний визначений момент часу (кінець року, кварталу тощо).

- ✓ Грошова база – гроші, які не беруть участі в кредитному обороті та грошовому обігу, але створюють базу для їх розширення.
- ✓ Швидкість обігу грошей – частота переходу грошей від одного суб'єкта грошових відносин до іншого при обслуговуванні процесу реалізації товарів та послуг за певний період.
- ✓ Закон грошового обігу : протягом даного періоду для обігу необхідна лише певна, об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів.
- ✓ Грошово-кредитна мультиплікація – процес створення безготівкових грошей при кредитуванні банками клієнтури на основі вільних резервів, що надійшли до банку ззовні.

НЕОБХІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Грошовий обіг не відображає простого повторення обороту товарів. Він підпорядковується своєму специфічному закону. Його суть полягає в тому, що протягом визначеного періоду для обміну потрібна лише певна, об'єктивно зумовлена маса купівельних і платіжних засобів.

Цей закон виражається так: фактична маса грошей в обігу (M_f) повинна дорівнювати об'єктивно необхідній масі (M_n). Тобто $M_f = M_n$.

Якщо фактична маса грошей в обігу більша від об'єктивно необхідної ($M_f > M_n$), то це означає, що в обігу з'явилися зайві гроші на величину «А», яка становить $M_f - M_n$. Навпаки, якщо фактична маса грошей в обігу менша від об'єктивно необхідної ($M_f < M_n$), то це означає що в обігу не вистачає грошей.

Вимоги грошового обігу поширюються на всю його сферу, тобто готівкову і безготівкову. Тому величина M_n включає всі форми грошей, що обслуговують потреби обігу. Кількість грошей, необхідних для забезпечення обігу товарів і послуг можна виразити такою формулою: $\Sigma ЦТ / O$

- $\Sigma ЦТ$ – обсяг реалізації товарів і послуг в грошовому виразі за певний період;
- O – середня кількість обігів грошової одиниці за цей же період.

В процесі обміну не всі товари, що реалізуються, оплачуються негайно. Частина їх продається з відстрочкою платежу, тобто в кредит. Для реалізації таких товарів гроші в даний момент не потрібні. На цю величину зменшується кількість грошей, необхідних для забезпечення обігу. Водночас гроші в обігу обслуговують не лише реалізацію товарів і послуг, виконуючи функцію купівельного засобу. Вони також забезпечують погашення різних боргових зобов'язань. Зокрема, погашення заборгованості за товари, що куплені в кредит. В цьому випадку гроші виконують функцію платіжного засобу. Для цього в обіг необхідно додати масу грошей понад ту величину, яка обслуговує реалізацію товарів і послуг. Крім того, не всі боргові зобов'язання погашаються грошима. Частина операцій з обміну між суб'єктами господарювання, що мають зустрічний характер, взаємно зараховуються без участі грошей. Якщо врахувати усі фактори, що впливають на збільшення грошової маси в обігу і ті, що впливають на її зменшення, то величину кількості грошей необхідних для обігу протягом визначеного часу, можна розрахувати за такою формулою:

$$K = \frac{\sum ЦТ + \sum П - \sum К - \sum ВР}{O} \quad (1)$$

де $\sum ЦТ$ – сума цін товарів (обсяг товарної маси), що реалізуються в даному періоді;

$\sum П$ – сума платежів, термін сплати яких настає в даному періоді;

$\sum К$ – вартість товарів, що продані в кредит;

$\sum ВР$ – обсяг товарообмінних операцій;

O – кількість оборотів грошової одиниці за період, що розглядається.

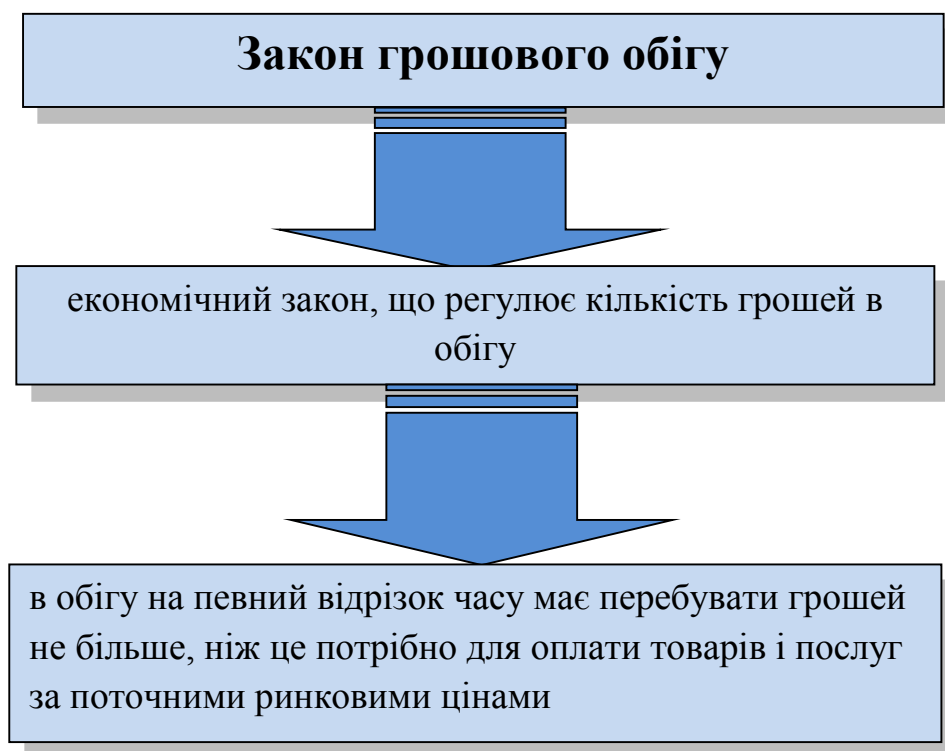
Кількість оборотів грошової одиниці за період (швидкість грошового обігу) визначається за формулою:

$$O = \frac{\sum ПС}{\bar{M}} \quad (2)$$

де: $\sum ПС$ – сума переводів коштів по рахункам за попередній період.

\bar{M} – середній розмір грошової маси за попередній період.

Величина об'єктивної необхідності кількості грошей для забезпечення обігу протягом певного часу (M_n) служить об'єктивним центром, навколо якого змінюється фактична маса грошей в обігу (M_f). Маса грошей в обігу обернено пропорційна їх швидкості в обігу. Це означає, що у випадку зменшення маси грошей, яка обслуговує ВВП, швидкість кожної одиниці має зростати. Недостатня маса грошей, необхідна для обслуговування обігу на ринку товарів і послуг, компенсується прискоренням швидкості обігу грошей. В умовах ринку прискорення чи сповільнення швидкості обігу грошей відбувається автоматичним саморегулюванням за співвідношенням між попитом і пропозицією на грошовому ринку.

Швидкість обігу грошей характеризує частоту, з якою кожна одиниця наявних в обороті грошей (гривня, долар тощо) використовується в середньому для реалізації товарів і послуг за певний період (рік, квартал, місяць).

Величину швидкості обігу грошей можна визначити за формулою :

$$V = \frac{P \cdot Q}{M} \quad (3)$$

де V — швидкість обігу грошей;

P — середній рівень цін на товари та послуги;

Q — фізичний обсяг товарів та послуг, що реалізовані в даному періоді;

M — середня маса грошей, що перебуває в обороті за даний період.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Задача №1

Визначити кількість грошей, необхідних для без інфляційного обігу, за такими даними:

- сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг – 949,9 млрд. грн.;
- сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу – 30% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- сума платежів по зобов'язаннях, термін оплати яких настав – 120 млрд. грн.;
- сума платежів, що взаємно погашаються – 15% загального обсягу реалізації товарів, робіт та послуг;
- середня кількість оборотів грошової маси ($M2$) за рік – 1,8.
- ➡ Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 2 оберти?
- ➡ Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводиться взаємне зарахування боргів?

Розв'язок

1. Для заходження кількості грошей, необхідних для без інфляційного обігу, використовуємо формулу

$$K = \frac{\sum ЦТ + \sum П - \sum К - \sum ВР}{O}$$

$$\frac{949,9 - 0,3 * 949,9 + 120 - 0,15 * 949,9}{1,8} = 356,92 \text{ (млрд. грн.)}$$

2. Якщо оборотність грошової маси зросте на 2 оборти, то:

$$\frac{949,9 - 0,3 * 949,9 + 120 - 0,15 * 949,9}{1,8 + 2} = 169,06 \text{ (млрд. грн.)}$$

3. Отже, в результаті пришвидшення обертання грошової маси потреба в ній для забезпечення без інфляційного обігу зменшиться на таку величину:
 $356,92 - 169,06 = 187,86$ (млрд. грн).

Відповідь: $M_{н1} = 356,92$ млрд. грн.; $M_{н2} = 169,06$ млрд. грн.

ЗАДАЧА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Задача 1

Розрахувати кількість грошей необхідних для обігу.

- За умовами задачі товарна маса складається з 5 товарів (табл. 3.)
- Всі необхідні вихідні дані для вирішення задачі наведені в таблицях 3 та 4.
- Визначити як зміниться кількість грошей в обігу, якщо:

1) сума продажів зросте в 1, 5 рази;

2) гривня зробить більше на 1 оборот за рік;

3) число оборотів гривні скорочується на 1 оборот за рік?

Величина ΣK , $\Sigma ВР$ наведена в % від обсягу товарної маси даного періоду; величина $\Sigma П$ – в % від обсягу товарної маси попереднього періоду (див. табл.2).

Таблиця 3. Вихідні дані для розрахунку товарної маси

грош. один.

Варіант	Товар 1		Товар2		Товар3		Товар4		Товар5	
	Ціна	К-ть	Ціна	К-ть	Ціна	К-ть	Ціна	К-ть	Ціна	К-ть
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

1	5	100	3	200	10	50	2	1000	1	500
2	6	110	2	210	8	45	2,5	1500	10	510
3	7	105	1	250	6	43	3	1450	9	515
4	8	100	2	260	12	40	3,5	1400	8	520
5	9	95	3	270	14	32	4	1350	7	525
6	10	80	4	240	16	52	4,5	1300	6	530
7	11	75	5	230	18	54	5	1250	5	540
8	12	70	6	220	10	60	5,5	1200	4	550
9	13	80	7	200	8	65	6	1150	3	555
10	14	75	8	150	6	70	6,5	1100	2	560

Таблиця 4 Вихідні дані для розрахунку кількості грошей необхідних в обігу.

Варіант	ΣП, сума платежів, термін сплати яких наступає в даному періоді (%)	ΣК, – вартість товарів, що продані в кредит (%)	ΣВР, обсяг товарообмінних операцій (%)	Σ ПС– сума переводів коштів по рахункам за попередній період млн.гр од.	М _{ср} , середній розмір грошової маси за попередній період. грош.од	ΣЦт попер. період. грош.од.
1	10	5	10	1,0	5000	6000
2	9	12	5	1,2	5500	6500
3	8	11	6	1,3	4000	7000
4	74	10	7	1,4	4500	6500
5	6	9	8	1,5	5000	6000

6	5	8	9	1,6	5500	5500
7	15	7	11	1,7	4000	5000
8	14	6	12	1,8	4500	6500
9	13	5	13	1,9	5000	7000
10	12	7	14	1,1	4000	5500

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Поясніть сутність «грошового обороту» та «грошового обігу».
2. Що таке національний дохід і національний продукт?
3. Як визначається швидкість обігу грошей?
4. Які фактори впливають на швидкість обігу грошей?
5. Яка кількість грошей необхідна для обігу?
6. У чому суть закону кількості грошей, необхідних для обігу?
7. Які наслідки його порушення?
8. Які чинники впливають на зростання в обігу грошової маси?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ

Підберіть кожному терміну його визначення:

Терміни:

- 1) гроші;
- 2) грошовий оборот;
- 3) грошовий обіг;
- 4) грошові потоки;
- 5) маса грошей;
- 6) електронні гроші;
- 7) депозитні гроші.

Визначення:

- А) специфічний товар, що обмінюється на будь-який інший товар і є загальним еквівалентом;
- Б) неповноцінні знаки вартості, які не мають речового виразу та існують лише у вигляді певних сум на рахунках у банках;
- В) різновид депозитних грошей, що обслуговує нагромадження вартості в її загальній абстрактній формі;

- Г) процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні;
- Д) рух грошей, що обслуговує сферу обміну, для якого характерними є: еквівалентність, безповоротність, прямолінійність;
- Е) частини грошового обороту, які відображають платежі формування та використання фінансових ресурсів держави тощо;
- Ж) сукупність грошових коштів у будь-якій їх формі, які є в економічних суб'єктів у певний момент.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 3

РОЗРАХУНОК РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ

Мета заняття:

навчальна одержати практичні навички по визначенню рівня інфляції.

розвиваюча: розвивати уміння аналізувати одержані під час практичної роботи результати

виховна: виховувати професійні риси, почуття відповідальності за виконану роботу.

методична – створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів з використанням інтерактивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальчинський А. С. Теорія грошей. — К.: Основи, 2001.
2. Грищенко А. А. Проблеми забезпечення стабільності грошової одиниці України // Фінанси України — 2007. — № 9. С. 88–97.
3. Гроші та кредит / Авт. кол.; За ред. М. І. Савлука — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.
4. Гроші та кредит: Навч. посібник з курсу «Гроші та кредит» для студентів екон. спец. / Автори: В. М. Семененко, О. В. Семененко. — КНУТД, 2006. — 146 с.
5. Гроші та кредит. Практикум: Навч. посібник / Войнаренко М. П., Барановський О. І., Гуцал І. С.— Львів: Новий Світ-2000, 2008. — 312 с.

6. Иванов В. М. Деньги и кредит. Курс лекций. ч.е изд., Стереотип. — К.: МАУП, 2005.

7. Наказ Президента України «Про грошову реформу в Україні» // Вісник НБУ. — 2008. — № 10.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

- ✓ Девальвація — здійснюване державою у законодавчому порядку зниження обмінного курсу власної грошової одиниці щодо валюти іншої країни.
- ✓ Деномінація — обмін усіх старих грошових знаків на нові в певній пропорції з одночасним перерахунком у цій пропорції цін, тарифів, заробітної плати, пенсій, стипендій, балансової вартості фондів, платіжних зобов'язань тощо.
- ✓ Дефляція — зменшення грошової маси, вилучення з обігу частини грошових коштів, випущених у період інфляції.
- ✓ Інфляція витрат — інфляція, що характеризується підвищенням рівня цін за зниження обсягів сукупного виробництва (сукупної продукції) або зростання грошових витрат на придбання факторів виробництва.
- ✓ Інфляція заощаджень — знецінення грошей, яке виражається у зростанні вимушених заощаджень за зафіксованих державою цін та доходів.
- ✓ Інфляція імпортована — спричинена зовнішніми факторами: підвищенням цін на імпортні товари, надмірним напливом іноземної валюти тощо.
- ✓ Інфляція попиту — характеризується зростанням рівня сукупних ринкових цін унаслідок зростання грошового попиту на товари та послуги сукупного споживача і його відповідного «відриву» від обсягів сукупної пропозиції.
- ✓ Інфляція цінова — проявляється у формі зростання цін.
- ✓ Крива Філіпса — виражає обернено пропорційну залежність динаміки безробіття та номінальної заробітної плати.
- ✓ Одномоментна грошова реформа — введення нових грошей в обіг; здійснюється за короткий строк (5—17 днів), протягом якого технічно можливо обміняти старі гроші на нові.

- ✓ Ревальвація — підвищення курсу національної валюти щодо іноземних чи міжнародних валют.
- ✓ Реформа паралельного типу — випуск в оборот нових грошових знаків; здійснюється поступово, паралельно з випуском старих знаків, і вони функціонують одночасно, поки нова грошова одиниця, розширюючи сферу свого функціонального застосування, витісняє старі гроші поступово.
- ✓ Стагфляція — одночасне зростання безробіття та інфляції.
- ✓ Реформа часткового типу — стосується лише організації грошового обороту і зводиться до зміни окремих елементів грошової системи.
- ✓ Реформа формального типу — зводиться лише до впровадження нового зразка купюр, а масштаб цін (величина грошової одиниці) не змінюється.
- ✓ Структурна (повна) грошова реформа — передбачає не лише впровадження в обіг нової грошової одиниці, а й функціональну структурну перебудову всієї системи грошово-валютних та кредитних відносин.

НЕОБХІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Інфляція — надзвичайно складне соціально-економічне явище, що виявляється в тривалому і швидкому знеціненні грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті. Основною формою інфляції є тривале і швидке зростання цін, додатковими формами її є тривалий дефіцит товарів і послуг та девальвація національних грошей.

Інфляція — це тривалий процес, що має кілька стадій, які різняться не тільки рівнем зростання цін, а й впливом на економіку. На першому етапі зростання пропозиції грошей випереджає зростання цін, яке є незначним (до 5% на рік) або зовсім відсутнє. Вона позитивно впливає на економічний розвиток. На наступному етапі темпи зростання цін прискорюються, наближаються до темпів зростання пропозиції грошей і можуть навіть перевищувати їх. Така інфляція називається відкритою, або помірною, і коливається в межах 5—20% на рік. Вона може мати як позитивний, так і негативний вплив на економічний розвиток. Після цього починаються етапи

галопуючої інфляції (20—50% на рік) та гіперінфляції — понад 100% на рік. Кожна з цих видів інфляції несе розруху для економіки і соціальної сфери.

Інфляція вимірюється трьома видами показників:

- індексом споживчих (роздрібних) цін; і
- індексом цін на засоби виробництва (оптових);
- дефлятором ВВП.

Інфляція цін - їх зростання - спостерігається внаслідок порушення закону грошового обігу в бік перевищення обсягу фактичної грошової маси над об'єктивно необхідним:

$$M_{\Phi} > M_n \quad (4)$$

Виходячи з рівняння І. Фішера

$$M_n = PQ/V \quad (5)$$

Якщо рівновага порушується внаслідок перевищення темпів зростання грошової маси в обороті над темпами росту ВВП, то зростають ціни для її відновлення.

Темп інфляції розраховуємо за формулою:

$$T_{\text{інфл.}} = \left[\frac{P_{\text{зв.}}}{P_{\text{баз.}}} - 1 \right] \cdot 100\% \quad (6)$$

Де $P_{\text{зв.}}$ – рівень цін звітного періоду; $P_{\text{баз.}}$ – рівень цін базового (попереднього) року.

Інфляція понад критичну точку може мати тяжкі економічні і соціальні наслідки: руйнування виробничого потенціалу, зниження обсягів виробництва і скорочення зайнятості, падіння життєвого рівня населення, загострення соціальних та політичних суперечностей, посилення хабарництва та криміногенної ситуації в країні. Тому дійова антиінфляційна політика держави є пріоритетною і повинна забезпечити належну сталість грошей.

Інфляційний процес в Україні розвивався згідно з загальноновизнаними закономірностями від помірної до гіперінфляції. Зростання цін провокувалося як затратними, так і монетарними чинниками. Проте ключову роль у «розкручуванні» інфляції відігравала занадто ліберальна монетарна політика уряду та НБУ. Лише після переходу в 1994 р. до антиінфляційної політики інфляція різко пішла на спад. Це ще одне підтвердження того, що інфляція — суто монетарний феномен.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Задача №1

Визначте очікуваний темп цінової інфляції звітного року, якщо в попередньому році середня маса грошей в обороті становила 560 млрд. грн., при чому вона здійснила 7 оборотів, фізичний обсяг ВВП становив 600 млрд. од.

Протягом звітного року грошова маса зросла на 50%, пришвидшення її оборотності склало 2 обороти, фізичний обсяг ВВП в порівнянні з попереднім роком зріс на 6 %.

Розв'язок.

1. Знаходимо середній рівень цін базового (попереднього) року.

$$P_{\text{баз.}} = \frac{M_6 V_6}{Q_6} = \frac{560 \cdot 7}{600} = 6,53 \text{ (грн.)}$$

2. Знаходимо середній рівень цін звітного року.

$$P_{\text{зв.}} = \frac{M_{\text{зв.}} V_{\text{зв.}}}{Q_{\text{зв.}}} = \frac{(560 + 560 \cdot 0,5) \cdot (7+2)}{(600 + 600 \cdot 0,6)} = 11,87 \text{ (грн.)}$$

3. Знаходимо очікуваний темп цінової інфляції:

$$T_{\text{інфл.}} = \left(\frac{11,87}{6,53} - 1 \right) \cdot 100\% = 81,78\%.$$

Відповідь: очікуваний темп цінової інфляції 81,78%.

ЗАДАЧА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Задача 1

Розрахувати рівень інфляції в державі за рік за наведеними у таблиці 5 даними:

- Внутрішній валовий продукт попереднього року млрд. грн.,
- Грошова маса в обігу (млрд. грн.).
- Темпи росту внутрішнього валового продукту, (%)
- Темпи росту грошової маса (%),
- Темпи росту швидкості обігу грошей (%.)
- Кількість оборотів грошова маса в попередньому році - 7 оборотів.

Розрахувати індекс інфляції в державі в поточному році.

Таблиця 5 Вихідні дані до задачі для розрахунку рівня інфляції.

Варіант	внутрішній валовий продукт (млрд. грн.)	грошова маса в обігу (млрд. грн.)	Темпи росту ВВП (%)	Темпи росту грошової маси (%)	Темпи росту швидкості обігу грошей (%)
1	890	121	2,3	10,5	2,1
2	910	143	1,8	9,2	2,3
3	884	135	1,6	8,5	2,0
4	811	129	4,6	11,0	3,6
5	842	111	3,7	6,3	2,4
6	955	130	7,2	8,1	2,2
7	834	124	3,5	4,2	4,1
8	859	105	4,2	6,0	5,5
9	808	142	3,4	8,2	3,9
10	863	132	4,1	5,1	3,0

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. У чому полягає суть інфляції?
2. Які основні причини виникнення інфляції?
3. Чи існує певна циклічна закономірність у розвитку інфляції?
4. Як класифікуються види інфляції відповідно до темпів та чинників інфляційного процесу?
5. Як класифікуються види інфляції залежно від типу економічної системи та від можливості передбачити зростання цін під час інфляційного процесу?
6. Які наслідки інфляції?
7. Чи завжди інфляція впливає на економіку?
8. Що таке індекс споживчих цін та дефлятор ВВП? Як вони розраховуються?
9. Який державний орган розраховує індекс інфляції?
10. У чому полягає суть антиінфляційної політики?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ

1. *Інфляція – це:*
 - а) знецінення грошей, яке призводить до відтоку робочої сили зі сфери виробництва до сфери спекулятивного обміну;
 - б) раптовий процес у економіці, який можна поділити на декілька стадій;
 - в) тривале і швидке знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті;
 - г) зростання грошової маси в обороті, яке призводить до падіння цін на засоби виробництва і товари кінцевого споживання.
2. *Назвіть фактори, що спричиняють інфляцію попиту:*
 - а) прискорене зростання витрат виробництва, зокрема заробітної плати;
 - б) падіння продуктивності праці та зростання заробітної плати;
 - в) разом а) і б);
 - г) зростання внутрішнього державного боргу, мілітаризація економіки, кредитна експансія, інвестиції у важку промисловість.
3. *Назвіть фактори, що спричиняють інфляцію витрат (пропозиції):*
 - а) падіння виробництва, зниження темпів росту продуктивності праці; прискорене зростання витрат на одиницю продукції, зокрема заробітної плати; енергетична криза;
 - б) падіння темпів росту продуктивності праці;

- в) бюджетний дефіцит і зростання внутрішнього і зовнішнього державного боргу;
 - г) разом б) і в).
4. Яку назву має інфляція, що позначається середньорічними темпами зростання цін від 10 до 25 %?
- а) прихована або «повзуча»;
 - б) галопуюча;
 - в) гіперінфляція;
 - г) суперінфляція.
5. Що ви розумієте під антиінфляційною політикою:
- а) це – заходи державного регулювання економіки, які застосовують у боротьбі з інфляцією;
 - б) враховуючи фактори, що спричиняють інфляцію, необхідно поєднувати дефляційну політику (для регулювання попиту), а також політику доходів (для стимулювання економічного зростання);
 - в) держава не може регулювати інфляцію;
 - г) індексація, контроль за цінами, конкурентне стимулювання виробництва
6. Реакцією на зростаючий ризик непередбаченої інфляції є:
- а) намагання банків продавати нерухомість;
 - б) спроби уряду індексувати трансфертні платежі особам з нефіксованим доходом;
 - в) намагання громадян вкладати гроші в активи, які не знецінюються в період інфляції;
 - г) індексація грошових доходів громадян з фіксованими доходами, вкладення грошей в надійні активи всіма учасниками грошових операцій.
7. Якщо спостерігається незмінність цін за одночасного товарного дефіциту, то це:
- а) подавлена інфляція;
 - б) відкрита інфляція;
 - в) зовнішня інфляція;
 - г) стагфляція.
8. Зміну в часі загального рівня цін на всі товари та послуги, що реалізовані кінцевим споживачам, характеризує:
- а) індекс споживчих цін;
 - б) індекс цін виробника;
 - в) дефлятор ВВП;
 - г) індекс кінцевого продукту.

9. *Головна функція грошової реформи:*

- а) впровадження нового зразка купюри;
- б) зміна масштабу цін;
- в) конфіскація грошей у населення;
- г) стабілізація грошового обігу;

10. *Стагфляція:*

- а) викликана підвищенням цін під впливом сукупного попиту;
- б) визначається пропорційною зміною цін на різні товари;
- в) супроводжується одночасним підвищенням рівня цін і рівня безробіття;
- г) викликана підвищенням цін під впливом сукупної пропозиції

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 4

РОЗРАХУНОК ПРОЦЕНТІВ ЗА КОРИСТУВАННЯ КРЕДИТОМ

Мета заняття:

навчальна придбати навички розрахунків основних показників, що характеризують процес надання грошей у борг при нарахуванні простих та складних відсотків; вивчити методи та схеми нарахування простих та складних відсотків.

розвиваюча: розвивати зацікавленість у застосуванні набутих знань

виховна: виховувати професійні риси, почуття відповідальності за прийняття рішень.

методична – створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів з використанням інтерактивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гроші та кредит / Авт. кол. під. кер. М. І. Савлука — К.: Лібра, 2006. — 598 с.
2. Гроші та кредит: Підручник / Івасів Б. С. — Тернопіль, К.: КонДор, 2008. — 528 с.
3. Гроші та кредит: Підручник / Відп. ред. Демківський А. В. — Віра-Р. — 2006. — 528 с.
4. Гроші та кредит: Навч. посібник з курсу «Гроші та кредит» для студентів екон. спец. /Автори: В. М. Семененко, О. В. Семененко / КНУТД, 2006. — 146 с.
5. Гроші та кредит. Практикум: Навч. посібник / Войнаренко М. П., Барановський О. І., Гуцал І. С. / — Львів: Новий Світ — 2000, — 2008. — 312 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

- ✓ Альтернативна вартість зберігання грошей — різниця між рівнем доходу найбільш представницьких фінансових активів (облігацій, строкових депозитів) та дохідністю грошових (абсолютно ліквідних) активів.

- ✓ Базова процентна ставка — найнижча процентна ставка, яку використовують банки при визначенні ціни на кредит. Базовою ставкою можуть бути офіційна ставка рефінансування, ставка за короткостроковими державними зобов'язаннями
- ✓ Банківський кредит — вид кредиту, що надається банками підприємствам, домашнім господарствам і державам.
- ✓ Банківський процент — узагальнена назва процентів за банківськими операціями банків.
- ✓ Безризикова процентна ставка — ставка доходу за активами, вільними від ризику. Звичайно безризиковою ставкою є ставка за короткостроковими державними зобов'язаннями.
- ✓ Відстрочений кредит — кредит, за яким досягнуто домовленості між кредитором та позичальником щодо продовження терміну його погашення.
- ✓ Довгостроковий кредит — кредит, що охоплює позики, які надаються на строк понад три роки і призначені для формування основних фондів.
- ✓ Економічні межі кредиту — границя відносин з приводу передавання вартості у тимчасове використання.
- ✓ Забезпечення кредиту — матеріальні і нематеріальні активи, які в разі неповернення кредиту кредитор може використати для компенсації своїх збитків.
- ✓ Комерційний кредит — товарна форма кредиту, що надається продавцем покупцеві у вигляді відстрочення платежу за реалізовані товари та послуги. Заборгованість позичальника оформляється борговим зобов'язанням (векселем) або у вигляді запису на відкритому рахунку.
- ✓ Комісія — у банківській практиці — плата банку за здійснення операцій, що виконуються в інтересах клієнта, а часто — і за його рахунок. Визначається у вигляді фіксованого процента від суми угоди або певної суми і стягується у момент укладення угоди.
- ✓ Короткостроковий кредит — кредит, що надається для задоволення короткострокових (до одного року) потреб позичальника, які виникають у

зв'язку з витратами виробництва й обігу та не забезпечуються надходженням коштів у відповідному періоді.

- ✓ Кредит (лат. *creditum* — вірити) — економічні відносини між юридичними та фізичними особами, а також державами з приводу отримання позики в грошовій або товарній формі на засадах поверненості, строковості, платності.
- ✓ Кредитна операція — угода про надання кредиту, що супроводжується відповідними записами в балансах кредитора і позичальника.
- ✓ Кредитний рейтинг — модель, що використовується для ранжирування потенційних і діючих позичальників за ступенем їх кредитоспроможності.
- ✓ Кредитний ризик — ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків за користування кредитом.
- ✓ Кредитор — суб'єкт кредитних відносин, який надає кредит іншому суб'єкту господарської діяльності у тимчасове користування.
- ✓ Процент за кредит – плата, яку одержує кредитор від позичальника за користування позичковим капіталом.
- ✓ Ставка (норма) проценту – кількісне визначення плати процента за кредит.

НЕОБХІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Основним видом плати за користування банківським кредитом є відсоткова ставка, відповідно до розміру якої розраховується сума доходу банку від кредитної операції.

Відсоткова ставка відображає економічні відносини перерозподілу і привласнення банком частини прибутку, що створюється у позичальника внаслідок ефективного використання наданого кредиту. У зв'язку з цим інтенсивність попиту на банківський кредит з боку суб'єктів господарювання визначається насамперед рівнем і динамікою розвитку виробничого процесу та ступенем ділової активності товаровиробників.

Розмір відсоткових ставок за кредитом і порядок їх сплати встановлюються банком самостійно та визначаються в кредитному договорі

залежно від рівня кредитного ризику, наданого забезпечення, попиту на кредитні ресурси та їх пропозиції, строку користування кредитом, облікової ставки Національного банку та інших факторів. Базою для встановлення рівня відсоткової ставки є облікова ставка Національного банку України, яка може змінюватися залежно від цілей грошово-кредитної політики.

Нарахування відсотків за кредитом здійснюється з використанням схем простого та складного відсотка.

Надання грошей у борг у тимчасове користування може здійснюватися різними способами: у вигляді грошової позики, ощадного рахунку, відкриття депозиту, купівлі облігацій і векселів і т. д. На позичені гроші нараховуються відсотки.

Нарахування простих відсотків:

Сутність простих відсотків у тому, що вони нараховуються на одну й ту ж величину капіталу протягом усього терміну позики.

Схема простих відсотків більш вигідна при проведенні операцій короткотермінового характеру.

У фінансових обчисленнях базовим періодом є рік, тому зазвичай на практиці застосовують річну відсоткову ставку. Для визначення нагромадженої суми використовують наступну формулу:

$$P_i = P * (1 + n * r) \quad (7)$$

P_i — майбутня сума, після нарахування відсотків у кінці періоду інвестування;

P — вкладена (початкова) сума інвестицій;

r — ставка простого відсотка (річних);

n — період часу інвестування (у роках);

Якщо фактичний термін позики встановлено в місяцях, то тимчасова база дорівнює 12 місяцям.

Якщо термін позики визначається в днях, то існує три схеми нарахування відсотків:

1) точний відсоток із точним числом днів. У цьому випадку тимчасова база дорівнює 365 днів, а при підрахуванні фактичного числа днів перший і останній день позики вважається як один;

2) простий відсоток із точним числом днів. Для цієї схеми нарахування тимчасова база складає 360 днів, фактичне число днів розраховується за календарем за умови, що перший і останній день вважається як один;

3) простий відсоток із наближеним числом днів. Особливістю даної схеми є врахування того, що будь-який місяць протягом терміну позики складається з 30 днів.

Нарахування складних відсотків:

Складні процентні ставки зазвичай використовуються для довгострокових позик із терміном більше року. При складній процентній ставці процентний платіж у кожному розрахунковому періоді додається до капіталу попереднього періоду, а процентний платіж у наступному періоді нараховується вже на цю нагромаджену величину. Процентний платіж може нараховуватися як на початку кожного періоду, так і наприкінці (. Останній спосіб найбільш поширений.

Для нарахування виплат за постійною складною процентною ставкою використовується формула

$$P_i = P * (1 + r)^n \quad (8)$$

де: P_i — майбутня сума, після нарахування складних відсотків;

P — вкладена (початкова) сума інвестицій;

r — ставка складного відсотка (річних);

n — число років інвестування;

Наприклад, якщо депозит покладено на рік під 12% річних з поквартальною виплатою відсотка, то r буде дорівнювати 3% (12% річних / 4квартали), а n буде дорівнювати 4.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Задача №1

Ваша сім'я вирішила заощаджувати гроші в банку. Один комерційний банк пропонує 22 % річних з нарахуванням складних відсотків, а другий приймає вклади під 24 % річних з нарахуванням простих відсотків. Визначте в якому з банків вигідніше заощаджувати гроші, якщо сума вкладу становить 5000 грн., а зняти гроші з рахунку сім'я планує через:

- а) 2 роки
- б) 5 років.

Розв'язок

1. Перший КБ 22 % (відсотки складні)

Формула складних відсотків застосовується, якщо нарахування відсотків по внеску здійснюється через рівні проміжки часу (щодня, щомісячно, щокварталу, щорічно), а нараховані відсотки зараховуються до внеску. Тобто розрахунок складних відсотків передбачає капіталізацію відсотків (нарахування відсотків на відсотки).

$$P_i = P * (1 + r)^n$$

P_i — майбутня сума, після нарахування складних відсотків;

P — вкладена (початкова) сума інвестицій;

r — ставка складного відсотка (річних);

n — число років інвестування;

- а) 2 роки

$$P_i = 5000 * (1 + 0.22)^2 = 7442 \text{ (грн.)}$$

Прибуток: 7442 грн. – 5000 грн. = 2442 грн.

- б) 5 років.

$$P_i = 5000 * (1 + 0.22)^5 = 13513,54$$

Прибуток: 13513,54 грн. – 5000 грн. = 8513,54 грн.

Другий КБ 24 % річних (простий відсоток)

Простим відсотком називається нарахування коштів з початкової вартості вкладу в кінці одного періоду платежу (рік, квартал, місяць, тиждень, день тощо), зумовленого умовами інвестування. Тобто відсоток нараховується один раз на початкову суму в кінці періоду, на який було інвестовано кошти.

Формула нарахування простих відсотків:

$$P_i = P * (1 + n * r)$$

P_i — майбутня сума, після нарахування відсотків у кінці періоду інвестування;

P — вкладена (початкова) сума інвестицій;

r — ставка простого відсотка (річних);

n — період часу інвестування (у роках);

а) 2 роки

$$P_i = 5000 * (1 + 2 * 24\%) = 7400$$

$$\text{Прибуток: } 7400 \text{ грн.} - 5000 \text{ грн.} = 2400 \text{ грн.}$$

б) 5 років.

$$P_i = 5000 * (1 + 5 * 24\%) = 11000$$

$$\text{Прибуток: } 11000 \text{ грн.} - 5000 \text{ грн.} = 6000 \text{ грн.}$$

Порівнюю умови банків:

а) 2 роки

$$2442 \text{ грн.} - 2400 = 42 \text{ грн.}$$

б) 5 років.

$$8513,54 \text{ грн.} - 6000 \text{ грн.} = 2513,54 \text{ грн.}$$

Висновок: Перший банк надає вигідніші умови депозитних вкладів.

ЗАДАЧА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Задача 1

На підставі вихідних даних табл. визначити нагромаджену суму по закінченню строку позики та розмір нарахованих відсотків за постійною процентною ставкою за трьома схемами нарахування. Розрахунки виконати у формі табл.

Таблиця 6- Виплати за постійною процентною ставкою

Термін позики , дні	Виплати за відсотками , грн	Розмір кінцевих виплат , грн
1	2	3

Таблиця 7 Вихідні дані для розрахунків основних показників надання грошей у борг при нарахуванні простих відсотків

Варіант	Параметри грошової позики		
	Сума позики (грн)	Строк позики	%
1	1000	з 1.02.12 по 2.08.12	10
2	1500	з 1.01.12 по 2.04.12	11
3	1320	з 19.06.12 по 2.08.12	12
4	1480	з 1.02.12 по 12.12.12	13
5	2100	з 10.04.12 по 2.08.12	14
6	1350	з 16.01.12 по 16.04.12	15
7	1060	з 19.05.12 по 2.08.12	16
8	1350	з 12.03.12 по 2.09.12	17
9	1790	з 10.02.11 по 12.04.11	18
10	1680	з 5.05.11 по 2.08.11	19

Задача 2

Підприємство уклало договір на відкриття депозитних рахунків в комерційних банках А і Б.

Обидва рахунки відкриті на відповідну суму (тис. грн.) за вказаним строком з виплатою річного відсотку. (Метод нарахування відсотків – складний.) При цьому банк А нараховує відсотки щоквартально, а банк В – за півріччя. Яку суму буде мати підприємство по закінченню n - річного періоду на кожному рахунку? Який варіант більш вигідний?

Таблиця 8 – Вихідні дані до задачі для розрахунку складних відсотків.

Варіант	Сума депозиту (тис. грн)	Річний %	Строк (років)
1	2,0	14	2
2	2,1	13	3

3	2,2	12	1
4	2,3	11	2
5	2,4	10	1
6	2,5	19	1
7	2,6	18	2
8	2,7	17	1
9	2,6	16	1
10	2,5	15	2

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Що таке процент та процентна ставка?
2. Які види процентних ставок Ви знаєте.
3. Що уявляють собою ставка нарощення та ставка дисконтування?
4. Як визначити процентну маржу?
5. Які існують способи нарахування процентів?
6. Чим відрізняється нарахування складних процентів від нарахування простих процентів?
7. Які методи нарахування процентів Ви знаєте?

ТЕСТИ ДО ТЕМИ

1. *Плата, що одержана кредитором від позичальника за користування залученими коштами, являє собою:*
 - а) кредит;
 - б) позичковий процент;
 - в) лізинг;
 - г) облікову ставку.
2. *Складний відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:*
 - а) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);
 - б) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
 - в) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
 - г) все вище перераховане неправильно.
3. *Простий відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:*
 - а) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);
 - б) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
 - в) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
 - г) все вище перераховане неправильно.
4. *Різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за придбані ресурси, називається:*
 - а) процентною маржею;
 - б) депозитною відсотковою ставкою;
 - в) номінальною ставкою відсотку;

- г) обліковою відсотковою ставкою.
5. *Ціна грошей як позичкового капіталу, яку вони набувають на грошовому ринку, – це:*
- а) купівельна спроможність грошей;
 - б) процент;
 - в) норма прибутку.
6. *Джерелом сплати позикового відсотка є:*
- а) позиковий капітал;
 - б) дохід кредитора;
 - в) дохід на позиковий капітал;
 - г) прибуток позичальника.
7. *Максимальною межею норми процента є:*
- а) максимальна норма прибутку;
 - б) середня норма прибутку;
 - в) мінімальна норма прибутку;
 - г) визначити неможливо.
8. *Розрізняють такі види процентних ставок:*
- а) тимчасові;
 - б) реальні;
 - в) номінальні;
 - г) коригуючи.
9. *Хто встановлює розмір процентної ставки за кредитами комерційних банків:*
- а) Міністерство фінансів України;
 - б) комерційний банк;
 - в) центральний банк;
 - г) грошовий ринок.
10. *Маржа – це:*
- а) одна із банківських операцій при міжнародних розрахунках;
 - б) перевищення процентної ставки, яку стягує банк за кредит, над ставкою, яку він сплачує за залучені кошти;
 - в) вид кредиту, пов'язаний з операціями банку з цінними паперами.
 - г) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5

Мета заняття:

навчальна: засвоїти теоретичні основи, функції та принципи банківського кредитування; отримати практичні навички складання графіку погашення кредиту.

розвиваюча: розвивати зацікавленість у застосуванні набутих знань

виховна: формувати прагнення до раціонального виконання трудових дій.

методична – створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів з використанням інтерактивних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр. — 1999. — № 120–121. — С. 1–9.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. (із змінами та доповненнями) // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — № 1. — С. 3–47.
3. Наказ Президента України «Про грошову реформу в Україні» // Вісник НБУ. — 1996. — № 5.
4. Гроші та кредит / Авт. кол.; за ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.
5. Гроші та кредит: Навч. посібник з курсу «Гроші та кредит» для студентів екон. спец. / Автори: В. М. Семененко, О. В. Семененко / КНУТД, 2006. — 146 с.
6. <http://www.bank.gov.ua/Statist/Banks.xls> (офіційний сайт НБУ)

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

- ✓ Комерційний банк – банківська установа, яка належить до другого рівня банківської системи України.
- ✓ Комерційний банк – фінансовий посередник грошового ринку, який виконує комплекс базових банківських операцій та має за мету отримання максимального прибутку.

- ✓ Універсальний банк – банк, який виконує широке коло операцій на грошовому ринку.
- ✓ Спеціалізований банк – банк, який виконує окремі операції або функціонує у вузькому секторі грошового ринку та 50 % його активів є активами одного типу.
- ✓ Банківська операція – діяльність банку, пов'язана з виконанням його специфічно банківських функцій. Коло банківських операцій в Україні виключно визначене законодавством.
- ✓ Пасивні операції – операції, за допомогою яких банки формують свої ресурси для здійснення активних операцій.
- ✓ Ресурси банку – сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та використовуються для здійснення кредитних та інших активних операцій.
- ✓ Власні кошти банку – сукупність різних за призначенням фондів, які забезпечують економічну самостійність і стабільність банку.
- ✓ Залучені кошти банку – сукупність коштів, які акумулюються банком на різних рахунках клієнтів у вигляді депозитів або придбані на грошовому ринку міжбанківські кредити чи централізовані ресурси.
- ✓ Активні операції – фінансові операції, які пов'язані із розміщенням і використанням власних, залучених і запозичених коштів з метою отримання прибутку. До активних операцій належать: надання кредитів, придбання цінних паперів, вкладення коштів у комерційні проекти, лізингові, факторингові операції, операції з векселями та інші.
- ✓ Банківські послуги – певні дії банку, спрямовані на задоволення потреб клієнта, які не пов'язані із залученням додаткових ресурсів та мають на меті збільшення доходу від банківської діяльності.
- ✓ Стабільність банку - здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для ефективного функціонування у конкурентному середовищі.

- ✓ Прибутковість банку як елемент банківської стабільності залежить від співвідношення доходів та витрат банку.
- ✓ Активи високоліквідні – кошти та активи, які можуть бути легко трансформовані у наявні кошти.
- ✓ Активи робочі банку – кошти на коррахунку, в касі, вкладені в майно, розміщені в інших банках, цінних паперах, надані кредити, інші кошти та інші активи, що дають прибуток банку.
- ✓ Балансовий прибуток банку – загальна сума прибутку від усіх видів діяльності банку, яка відображається в балансі. Складається з прибутку від операційної діяльності та надходжень і збитків від позареалізаційних операцій.
- ✓ Ліквідність банку – спроможність банку з точки зору виконання як звичайних, так і непередбачених зобов'язань.
- ✓ Ризик ліквідності – ризик, при якому в банку виявиться недостатньо грошових коштів для виконання платіжних зобов'язань у встановлені строки.

НЕОБХІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Усі комерційні банки незалежно від форми власності, величини капіталу та спеціалізації виконують операції із залучення тимчасово вільних грошових коштів у депозити (депозитні операції); операції, пов'язані із розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтури (розрахункові та касові операції) й операції з кредитного обслуговування клієнтів (кредитні операції). Звичайно, коло операцій, що їх виконують банки, може бути значно ширшим, але саме ці операції є обов'язковими, і тому їх називають базовими операціями комерційних банків. Усі банківські операції відображаються окремими статтями в балансі комерційного банку. Залежно від того, в якій частині балансу вони обліковуються, їх прийнято поділяти на пасивні й активні.

Активні операції — це операції з розміщення мобілізованих комерційним банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні фонди і товарно-матеріальні цінності. Отже, до активних операцій банків належать:

- операції з вкладення банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формі з метою підтримання ліквідності банку;
- розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів;
- касові операції з приймання і видавання готівки;
- кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів юридичним, фізичним особам, банкам;
- інвестиційні операції з вкладення банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк;

Кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків. Власне зміст кредитних операцій комерційних банків полягає в укладенні та виконанні договорів щодо надання кредиту між банком та позичальником.

Важливою складовою частиною кредитної угоди є графік погашення позички.

Існує кілька способів погашення кредиту:

- Основний борг і відсотки за користування кредитом виплачуються наприкінці терміну позички.
- Виплата боргу здійснюється рівними частинами протягом усього терміну користування кредитом.
- Сума основного боргу погашається рівними частинами протягом усього терміну користування кредитом.

Розглянемо застосування умов договору, згідно з якими виплата загальної величини боргу (суми відсотків за даний період та суми погашення основного боргу) здійснюється однаковими частинами.

РОЗВ'ЯЗАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Фірма одержала в банку кредит у сумі 100 000 грн. під 10% річних і терміном погашення 4 роки. У кредитній угоді обговорено погашення позички кожні півроку однаковими частинами. Скласти графік погашення кредиту.

Сума платежу по закінченні кожного півріччя може бути визначена за формулою

$$\Pi = \frac{K_0 * p}{1 - (1 + p)^{-t}}, \quad (9)$$

де K_0 – первісна сума боргу;

p - процентна ставка за домовлений період часу;

t – кількість термінів погашення кредиту.

$$\frac{100000 * 0,05}{1 - (1 + 0,05)^{-8}} = 15472 \text{ грн.}$$

Таблиця 9 - Графік погашення кредиту

Термін погашення кредиту, квартали	Сума основного боргу на початок періоду, грн.	Сума відсотків за даний період, грн.	Сума виплати боргу, грн.	Сума погашення основного боргу, грн.
1	100000	$10000 * 0,1/2 = 5000$	15472	$15472 - 5000 = 10472$
2.	$100000 - 10472 = 89528$	$89528 * 0,05 = 4476$	15472	10996
3	78532	3927	15472	11545
4	66987	3349	15472	12123
5	54864	2743	15472	12729
6	42135	2107	15472	13365
7	28770	1439	15472	14033
8	14737	737	15472	14735
Разом		23776	123776	100000

ЗАДАЧА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИРІШЕННЯ

Фірма одержала в банку кредит згідно договору з виплатою річних відсотків і договірним терміном погашення (років). У кредитній угоді обговорено скільки разів на рік однаковими частинами буде погашена позичка.

На підставі вихідних даних табл.11 «Вихідні дані для розрахунку графіків погашення боргу» скласти графік погашення боргу рівними терміновими внесками й одночасною виплатою відсотків.

Розрахунки по задачам представити у вигляді табл.

Таблиця 10. Графік погашення кредиту

Термін погашення кредиту.	Сума основного боргу на початок періоду, грн.	Сума відсотків за даний період, грн.	Сума виплати боргу, грн.	Сума погашення основного боргу, грн.
Разом				

Таблиця 11. Вихідні дані для розрахунку графіків погашення боргу

Варіант	Параметри кредиту			
	Сума кредиту, тис.грн	Річний відсоток(%)	Термін погашення, років	Кількість платежів на рік
1	1500	16	5	2
2	1320	17	4	1
3	1480	18	10	1
4	2100	19	3	1
5	1350	20	6	2
6	1060	21	8	2
7	1350	11	5	1
8	1790	17	4	2
9	1680	18	10	1
10	2010	19	3	2

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Що таке комерційний банк? За якими ознаками класифікуються комерційні банки?
2. Які функції виконують комерційні банки?
3. Охарактеризуйте операції комерційних банків. У чому сутність пасивних і активних операцій банків?
4. Обґрунтувати, які банки виникли раніше — центральний чи комерційні.

ТЕСТИ ДО ТЕМИ

Підберіть кожному терміну визначення

Термін	Визначення
а) банківська ліквідність;	1. розміщені і використані кошти банку, згруповані за їх економічним значенням у процесі відтворення, які відображаються в лівій частині бухгалтерського балансу банку — активи;
б) активи банку;	2. кошти та активи, які можуть бути легко трансформовані в готівку;
в) банківські ресурси;	3. конкретна дія банку, пов'язана з його основною діяльністю в певний момент, стосовно певного клієнта;
г) кредитний портфель банку;	4. здатність банку швидко і без втрат перетворити свої активи в пасиви;
д) банківські ризики;	5. сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення кредитних та інших активних операцій;
е) активи банку високоліквідні;	6. загроза втрат, що зумовлена специфікою банківської діяльності. Поділяється на кредитні, процентні, валютні ризики, ризики від операцій із цінними паперами, ризики зловживань тощо;
ж) банківська операція.	7. сукупність усіх позичок, наданих банком на даний момент. Він не містить нарахованих, але ще не сплачених відсотків за кредитами, зобов'язань надати кредит, кредитних ліній, які ще не списані, гарантії та акредитиви, депозити в інших банках.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали за розв'язок задачі виставляються згідно критеріїв навчальних досягнень студентів:

➤ 5 балів - Задачу розв'язано вірно. При розв'язку задачі проводять необхідні пояснення, формули. Формулюють повний висновок .

➤ 4 бали - Знають основні формули, що застосовуються при обчисленні фінансових показників, вміють їх застосовувати у виробничих ситуаціях, мають припускаються несуттєвої помилки чи один - два недоліки.

➤ 3 бали - При розв'язку задачі є наявні грубі помилки; виконана без пояснень, або із сторонньою допомогою; виявляють знання основних законів, понять, формул.

➤ 2 бали - Не розв'язують поставленої задачі

Грубими помилками вважаються:

➤ неправильне формулювання висновку, неповний розв'язок задачі;

➤ при розв'язанні задачі невірно вибрані формули;

➤ невірно наведені одиниці вимірювання; невірно виконані

математичні перетворення;

Несуттєвими помилками вважаються:

➤ неточності у формулюванні висновку що не спотворюють їх економічної суті;

➤ неповна відповідь на теоретичне питання;

➤ відсутність пояснень при розв'язуванні задачі, чи запису

окремих логічних кроків.

Недоліками вважаються:

➤ відсутність логіки у відповіді на теоретичне питання;

➤ відсутність кількісного обчислення, або наявність помилки в обчисленні результату задачі при умові, що вона не призводить до невірних результатів і що задача у загальному вигляді розв'язана вірно.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. — К.: Преса України. 1997. — Ст. 85, 95, 96, 97, 98, 116, 119.
2. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр. — 1999. — № 120–121. — С. 1–9.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. (із змінами та доповненнями) // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 2001. — № 1. — С. 3–47.
13. Наказ Президента України «Про грошову реформу в Україні» // Вісник НБУ. — 1996. — № 5.
4. Александрова М. М., Маслова С. О. Гроші, фінанси, кредит. — К., 2002.
5. Алексеев І. В., Колісник М. К. Вівчар О. Й. та ін. Гроші та кредит: Навч. посібник — М.: Львів: Вид-во нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. — 168 с.
6. Гроші та кредит / Авт. кол.: За ред. М. І. Савлука. — К.: Либідь, 2006. — 598 с.
7. Гроші та кредит: Підручник, 4-е вид., пер. / За ред. М. І. Савлука. — К.: Київ, 2006. — 748 с.
8. Гроші та кредит: Підручник / Щетинін А. І. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 432 с.
9. Гроші та кредит: Підручник / Демківський А. В. — К.: ДАКОР. — 2007. — 528 с.
10. Гроші та кредит: Підручник / Відп. ред. Демківський А. В. — Віра-Р. — 2006. — 528 с. 338
11. Гроші та кредит: Підручник / Івасів Б. С. — Тернопіль, К.: КонДор, 2008. — 528 с.
12. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Івасіва Б. С. — К.: КНЕУ, 2007. — 528 с.